

Πράξη «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – ΠΙΛΟΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ, στους Αξονες Προτεραιότητας 1,2,3, -Οριζόντια Πράξη»,

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ- ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑ- Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Δρ. Χαρά Κοσεγιάν
Οκτώβρης 2011

Τίτλος: «Η αντιμετώπιση του ξένου στην αρχαία και τη νεότερη Ελλάδα»

- **Προτεινόμενη διάρκεια:** 5 διδακτικές ώρες
- **Στην πορεία διαπραγμάτευσης του νέου:**
- Αφορμή για την ανάπτυξη του σεναρίου είναι η ενότητα **Ομήρου Οδύσσεια, α 107-193.**
- **Τίτλος της ενότητας:** Άφιξη της Αθηνάς στην Ιθάκη και φιλοξενία της από τον Τηλέμαχο
- **Α΄ φάση διδασκαλίας:** διαπραγμάτευση της ενότητας
- **Στόχοι:** Οι μαθητές και οι μαθήτριες να είναι σε θέση να:
 - αντιληφθούν ότι στην ενότητα αυτή αρχίζει να εφαρμόζεται το β΄ μέρος του σχεδίου της Αθηνάς και να προβληματιστούν για την προτεραιότητα που δίνεται σε αυτό.
 - σχηματίσουν μια πρώτη εντύπωση για την κατάσταση που υπάρχει στο παλάτι της Ιθάκης.
 - ανιχνεύσουν την εθιμοτυπία της φιλοξενίας και άλλα πολιτισμικά στοιχεία της ομηρικής εποχής.
 - σκιαγραφήσουν το ήθος των μνηστήρων και του Τηλέμαχου. 30-33)
- **Οριοθετούμε το πλαίσιο:**
- Βρισκόμαστε στην πρώτη μέρα ροής της ποιητικής αφήγησης της Οδύσσειας.
- Θυμίζουμε τα 3 επίπεδα οργάνωσης του ομηρικού κόσμου: α. ο ανέφελος ουρανός - κατοικία των θεών, β. η γη- κατοικία των θνητών ανθρώπων, γ. ο σκοτεινός Άδης - κατοικία των νεκρών. Στη συγκεκριμένη ενότητα από το βασίλειο των θεών η δράση μεταφέρεται στο βασίλειο των ανθρώπων:
- Η ενότητα είναι η εφαρμογή του σχεδίου της Αθηνάς: ερώτηση αφύπνισης- σύνδεσης: ποιο ήταν το σχέδιο της Αθηνάς; Σε ποιους στίχους βρίσκεται; Σε πόσα μέρη χωρίζεται;

- Παρουσίαση του νέου
- Εκφραστική ανάγνωση από τον/την εκπαιδευτικό
- Ανάγνωση από τους μαθητές
- Από τον/την εκπαιδευτικό υποβάλλονται οι ερωτήσεις: (ενδεικτικά)
- **Στ. 109-120:**
- Ποια είναι η δράση;
- Πού εξελίσσεται;
- Ποιος είναι ο ήρωάς της; Ποιος ο στόχος του; - Γιατί;
- **Στ. 120- 173:**
- Πού έχει μεταφερθεί η δράση;
- Τι γεγονότα παρακολουθούμε; - τι συμβαίνει; Τι διεξάγεται εκεί;
- Ποια τα πρόσωπα που παίρνουν μέρος;
- Είναι ομιλούντα; Τι λένε;
- Σιωπούν; Περιγράφονται από έναν αφηγητή ως να ήταν παρών;
- Πώς περιγράφονται τα πρόσωπα; Υπάρχουν στο κείμενο χαρακτηρισμοί γι' αυτούς; -για τον Τηλέμαχο;

- Επισημαίνονται οι αντιθέσεις:
- Θέματα προς ανάλυση:
- Ο ρόλος των θεών στα ανθρώπινα: ο ανθρωπομορφισμός, η ενανθρώπιση
- Χαρακτηρισμοί μνηστήρων - Τηλεμάχου
- Συναισθήματα των δρώντων προσώπων
- Στοιχεία πολιτισμού ομηρικής εποχής
- Περιγραφή του παλατιού
- Τυπικό της φιλοξενίας
- Στοιχεία μορφής (: αντιπαραβολή με το δημοτικό τραγούδι)

Β' Φάση διδασκαλίας: Ανάπτυξη διδακτικού σεναρίου

- ◉ **Στόχοι του σεναρίου:** Οι μαθητές και οι μαθήτριες επιδιώκεται να μπορούν να :
- ◉ ανιχνεύσουν την εθιμοτυπία της φιλοξενίας
- ◉ κατανοήσουν μέρος του αξιακού συστήματος των αρχαίων Ελλήνων
- ◉ οριοθετήσουν στοιχεία πολιτισμού
- ◉ συγκρίνουν πολιτισμούς οριζόντια στους τόπους και κάθετα στο χρόνο.
- ◉ **Διδακτικό υλικό/παράλληλα κείμενα:**
- ◉ αξιοποιούμε τα παράλληλα κείμενα που υπάρχουν στη σ. 28-31 του βιβλίου του μαθητή για την Οδύσεια (: η επίσκεψη του Τηλεμάχου στη Σπάρτη και στην Πύλο και ο τρόπος που τον υποδέχτηκαν εκεί)
- ◉ ο Οδυσσέας στο νησί των Φαιάκων, συνάντηση με τη Ναυσικά (ζ 160- 400) και την Αιήτη - Αλκίνοο (ραψ η):
- ◉ ο Οδυσσέας στους Κύκλωπες (:ι 177-630), στους Λαιστρυγόνες (κ 90-151), στην Κίρκη (κ 152-652)
- ◉ Εκπαιδευτικό λογισμικό ΟΜΗΡΙΚΑ ΕΠΗ Α,Β,Γ Γυμνασίου το υλικό που αναφέρεται στη θέση του ανθρώπου στον Όμηρο, υποενοότητα νόστος - αναγνώριση.
- ◉ Η νουβέλα του Άδραστου: Ηροδότου Ιστορίες της Α' Γυμνασίου (σελ. 23-25).

Προβληματισμός με εστίαση στη νουβέλα

- Καλούμε τους μαθητές να σκεφτούν και να απαντήσουν σε προκλητικές ερωτήσεις του τύπου:
- Έπρεπε να φιλοξενήσει τον Άδραστο ο Κροίσος;
- Μήπως έπρεπε πρώτα να ρωτήσει ποιος ήταν και μετά να του ανοίξει την πόρτα του;
- Θα είχε γλιτώσει το παιδί του, αν τον είχε διώξει;
- Τι γνώμη έχετε για τη μεγαλοψυχία του Κροίσου; Εσείς θα ήσασταν το ίδιο μεγαλόψυχοι όσο και αυτός;
- Τι ισχύει σήμερα για τη φιλοξενία; Υπάρχει; Αν, όχι, γιατί;
- Αν ναι, πού ακούγεται ότι οι άνθρωποι είναι πιο φιλόξενοι; Γιατί άραγε;
- Προκαλούμε καταιγισμό ιδεών μετά τη διατύπωση της ερώτησης:
- «Τι είναι αυτό που σκέφτεστε όταν ακούτε για φιλοξενία στην αρχαία Ελλάδα;»

Εργασία σε ομάδες

- Αποστολή της 1^{ης} ομάδας: «Είστε ξένοι - ναυαγοί σε ένα νησί στα μυκηναϊκά χρόνια».
- Ποιες είναι οι πρώτες σας σκέψεις; Γιατί; Τι θέλετε να κάνετε;
- Τι αποφασίζετε; Με ποια επιχειρήματα πήρατε τη μία ή την άλλη απόφαση; Ποια κριτήρια θεωρήσατε πιο αξιόπιστα;
- «Παρουσιάστε στην ολομέλεια της τάξης τους προβληματισμούς, τις σκέψεις σας τα δεδομένα σας, τις ευκολίες ή τις δυσκολίες του κάθε σχεδίου. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε αγώνα λόγων για να καταδείξετε τα επιχειρήματα που σας οδήγησαν στη μία ή στην άλλη απόφαση;»

Αποστολή της 2^{ης} ομάδας: Σύγκριση πολιτισμών

- Διαδικασία: Μπορείτε να σχεδιάσετε ένα νοητικό χάρτη σύγκρισης. Δημιουργείστε δυο κύκλους που τέμνονται. Στον ένα βάλτε τα χαρακτηριστικά του ενός πολιτισμού και στον άλλο του άλλου. Τα κοινά τους στοιχεία θα τα βάλετε στο τμήμα που οι δύο κύκλοι τέμνονται. Μπορείτε να κάνετε κάτι τέτοιο για τον πολιτισμό της ομηρικής εποχής και τον πολιτισμό των Λυδών; Μπορείτε να το κάνετε και διαδικτυακά χρησιμοποιώντας την εφαρμογή cmap : <http://cmap.ihmc.us/download/>
- Τι παρατηρείτε ως προς τα έθιμά τους; Τι σχέση έχουν οι ανατολικοί λαοί με την Ελλάδα;
- Παρουσιάστε τη σύγκριση, δημιουργώντας ένα ενιαίο κείμενο που όμως θα προσπαθεί να απαντήσει και στα ακόλουθα ερωτήματα. Τους προσκαλούμε να σκεφτούν:
- «από πού έρχονταν οι άνθρωποι που θα μπορούσαν να ζητήσουν φιλοξενία στην Ελλάδα;»
- Η θάλασσα ενώνει την Ανατολή και την Ελλάδα: νησιά, Πελοπόννησος, παράλια ηπειρωτικής Ελλάδας: άρα «μήπως είναι ένα κοινό στοιχείο πολιτισμού που είχαν όλοι αυτοί οι λαοί που σήμερα τους λέμε και «λαούς της θάλασσας»;

Αποστολή της 3^{ης} ομάδας:

- Είστε οι κάτοικοι του νησιού που ξέβρασε τους ναυαγούς: Πώς θα τους συμπεριφερθείτε; Γιατί;
- Παρουσιάστε στην ολομέλεια της τάξης τα επιχειρήματα της δράσης σας.
- Προβληματιστείτε σκεπτόμενοι: «ποια ανάγκη εξυπηρετούσε η εθιμοτυπία της φιλοξενίας εκείνη την εποχή;» Θυμηθείτε παράλληλα πως ο Όμηρος «δίδασκε». *« Όλοι θεωρούσαν το έργο του Ομήρου εκτός από ποιητικό αριστούργημα, και πηγή διδαγμάτων για την ιστορία, την επιστήμη, την πολιτική, τη θρησκεία, την ηθική... Η γενική αποδοχή του Ομήρου ως δασκάλου ήταν το αποτέλεσμα μιας μελετημένης εκλογής»* (Codino: 30-31, Β'). Στην αρχαία Ελλάδα από τον 6^ο αι. π.Χ. τα έπη του Ομήρου γίνονται σχολικό εγχειρίδιο. «Την Ελλάδα πεπαίδευκεν ουτος ο ποιητής» (Πλάτων).
- Στο κείμενο που θα παρουσιάσετε στην ολομέλεια της τάξης σας θα έχετε απαντήσει και στο ερώτημα: «Γιατί άραγε λεγόταν αυτό; Αν ο Όμηρος δίδασκε με τα ομηρικά έπη τους αρχαίους Έλληνες, με το τυπικό της φιλοξενίας τι τους «δίδαξε»;

Αποστολή της 4^{ης} ομάδας

- Αναζητείστε κοινά στοιχεία ανάμεσα στον ξένο της ομηρικής κοινωνίας και αυτόν που περιγράφεται στα τραγούδια της ξενιτιάς, της
- λόγιας ή της προφορικής δημοτικής παράδοσης. Μπορείτε να δείτε και το λογισμικό ΟΜΗΡΙΚΑ ΕΠΗ Α,Β,Γ Γυμνασίου το μέρος που αναφέρεται στη θέση του ανθρώπου στον Όμηρο, υποενότητα νόστος
- Υλικό για τα ποιήματα/τραγούδια μπορείτε να αναζητήσετε στις ηλεκτρονικές διευθύνσεις:
- <http://smyrni.s5.com/thesongofunknowncountries.htm>
- <http://www.youtube.com/watch?v=-CENLzaCu78>
- http://www.myriobiblos.gr/afieromata/dimotiko/txt_xenitia_next.html#1
- **Παράδειγμα:** Την ξενιτειά, την αρφανιά, την πίκρα, την αγάπη, τα τέσσαρα τα ζύγιασαν, βαρύτερα είν' τα ξένα.
- Ο ξένος εις την ξενιτειά πρέπει να βάνη μαύρα,
- για να ταιριάξη η φορεσιά με της καρδιάς τη λάβρα.
- Ή το *Ξενιτεμένο μου πουλί* ή το τραγούδι της *Μάγισσας*.

• **ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ**

- **ΠΡΟΣΟΧΗ:** όταν η ενότητα ολοκληρωθεί και εφόσον έχουμε επιλέξει αυτήν να την αναπτύξουμε τόσο πολύ, επιστρέφουμε στο αρχικό κείμενο, για να συνδέσουμε τα παιδιά και να τα ετοιμάσουμε για την επόμενη ενότητα. Γι' αυτό το λόγο κάνουμε:
- **Ολιστική θεώρηση της ενότητας :**
- αναμένουμε από τους μαθητές να κάνουν αναδιήγηση της ενότητας
- **Ανάκληση των κύριων σημείων της ενότητας:**
βασικών εννοιών, θεμάτων που αναπτύχθηκαν, λέξεων-κλειδιών (ενανθρώπιση της θεάς/τυπικό φιλοξενίας/ανάλητοι-θρασύτατοι μνηστήρες/άτολμος, φοβισμένος Τηλέμαχος/πλούσιο παλάτι/ευθυμία, χαρά, τραγούδι # θλίψη, ντροπή, δειλία: αντίφαση.